A magyarországi és erdélyi magyar közgazdászok szellemi kapcsolatai: történelmi visszatekintés[1]

SOMAI JÓZSEF

A debreceni közös magyar–magyar közgazdászok vándorgyűlését a szakma nagyjelentőségű történelmi eseményének tartom. Résztvevői és egyben tanúi is vagyunk egy történelmi igazságtételnek. Rövid előadásomban ennek a történelmi igazságtételnek a gyökereiről, jelentőségéről és jelenéről szeretnék értekezni.

Mint ahogy az erdélyi magyar kultúra az egyetemes magyar kultúra része, úgy az erdélyi magyar gazdasági kultúra is a magyar gazdasági kultúra része. Ez a tétel igazi kapcsolatot tételez fel a két gazdasági társadalom kapcsolatára is.

A két közgazdász/társadalom közti kapcsolat szervesen együvé tartozott már a XIX. és XX. század fordulóján. Neves erdélyi közgazdászok nemcsak a Magyar Közgazdasági Társulat tagjai, hanem a magyar közgazdasági kutatás- és szakirodalom/formálás tudósai voltak.A szakma szempontjából ez az időszak az erdélyi gazdasági monográfiák időszaka. Az akkori produktumok ma is szellemi táplálékai lehetnek gazdasági téren működő értelmiségünknek. A gazdasági gondolkodás térhódításának tekintjük, hogy a XIX. és XX. század fordulóján az erdélyi agrártörténeti-gazdaságtörténeti irodalom értékes munkákkal gazdagodott.

A Magyar Tudományos Akadémia és az 1894-ben alakult Közgazdasági Társulat közös kezdeményezésére több erdélyi megye gazdasági monográfiája készült el: 1900 és 1910 között hat ilyen monográfia látott napvilágot. Barabás Endre három megyei gazdasági monográfiát írt: Udvarhely megye (1904), Maros-Torda megye és Marosvásárhely (1902), Kolozs megye és Kolozsvár (1910); továbbá T. Nagy Imre Csík megye (1902); Téglás Gábor Hunyad megye (1903); Nyegre László Máramaros megye (1900) közgazdasági jellegű monográfiáit készítették el. A megyei közgazdasági monográfiák kitértek a megyék földrajzi és népességi állapotára, a földművelés helyzetére és jövedelmezőségének kérdéseire, az iparra, kereskedelemre, a hiteléletére, a bányászatra, a háziiparra, a nép helyzetére.

A XX. század első világháborúig terjedő közel másfél évtizede Erdély számára is az addig nem észlelt méretű gazdasági fellendülés, a prosperitás időszaka volt. A gazdaság valamennyi ága gyarapodott és megújult. A nagy összefoglaló monográfiák tehát a századelő tudományos életének jellegzetes és természetes produktumai voltak. A különböző vármegyék, kisebb-nagyobb városok vagy régiók megíratják gazdaságuk valamennyi ágazatát felölelő monográfiáikat. Ez történt a legerőteljesebb fejlődési övezetek, Arad, Temesvár és a Bánság, Nagyvárad,

[1] Elhangzott a Magyar Közgazdasági Társaság és a Romániai Magyar Közgazdász Társaság közös vándorgyűlésén Decrecenben, 2007. szeptember 19-én.

illetve Erdély belső vármegyéiben, valamint a sajátos gazdasági helyzetű székely vidékeken. Ezek alapos tudományos dokumentációval bemutatták az egyes övezetek gazdasági állapotát, erőforrásaikat, kereskedelmüket, hitelintézeteiket, mezőgazdaságukat és iparukat.

Itt említjük meg még a következő műveket: Berger Károly Lajos: *Temes megye gazdasági viszonyai és gazdálkodási rendszerei*, Budapest, 1907; Bodor Antal: *Temesvár és Délmagyarország múltja, jelene és közállapotai,* Temesvár, 1908; Lendvai Jenő: *Temes vármegye és Temesvár gazdasági viszonyai*, *Temesvár város közgazdasági leírása*, 1908, Budapest; *Arad vármegye és Arad szabad királyi város leírása* (szerk. Somogyi Gyula), Arad, 1912; Barabás Endre: *Kolozs megye közgazdasági leírása*, Budapest, 1900. Ugyanehhez a kategóriához sorolhatjuk Pongrácz Kálmánnak a *Közgazdász Szemle*ben megjelent, *Erdély és a Székelyföld gazdasági problémái* című dolgozatát.

1895-ben az MTA az MKT-ra bízza a *Közgazdász Szemlé*t, főszerkesztő: Jekkelfalusy József, majd 1900-tól a Hegedüs–Mandelló páros, 1910-től 1918-ig Mandelló Gyula, aki előtte munkálkodott már Kolozsváron és Nagyváradon is, és igen fogékony volt minden erdélyi gazdasági kérdésre.

A fent említett közgazdasági jellegű monográfiák mellett és ezek hatására a XIX. és XX. század fordulóján további történeti monográfiák születtek: Pagányi Károly: *Szolnok–Doboka vármegye monográfiája*, I–VII. Dés, 1900–1913; Petri Mór több mint 4000 oldalas monumentális műve: *Szilágy vármegye monográfiája*, I–VI. Zilah, 1901–1904; *Alsó-Fehér vármegye monográfiája*, három kötetben, Nagyenyed 1896–1901. Ezeknek a történeti monográfiáknak a tematikájában, kisebb-nagyobb mértékben, a gazdaság kérdései is helyet kaptak. Ide soroljuk még Gávai Gaál Jenőnek, aki egy pár évig a *Közgazdasági Szemle* szerkesztője is volt, 1896-ban megjelent monográfiáját: az *Arad vármegye és Arad szabad királyi város közgazdasági, közigazgatási és közművelődési állapotának leírásá*t.

Kiemelném Barabás Endrét, akinek 1899-től rendszeresen jelentek meg írásai különböző kiadványokban, a legtöbb a *Közgazdasági Szemlé*ben, a már említett három monográfián kívül (*Udvarhely vármegye*, *Maros-Torda vármegye és Marosvásárhely thj. város*, illetve *Kolozs vármegye* közgazdasági leírásait). Meghatározó hozzájárulása volt ahhoz a tudományos munkához, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia Nemzetgazdasági Bizottságának védnöksége alatt a Magyar Közgazdasági Társulat végzett. 1899-től rendszeresen jelentek meg írásai a különböző magyar gazdasági jellegű kiadványokban, különösen a Társaság lapjában, a *Közgazdasági Szemlé*ben.

Fiatal értelmiségiként jelentette meg 1901-ben a Magyar Közgazdasági Társaság gondozásában egyik első írását *A székely kivándorlás és a Romániában élő magyarok helyzete*

címmel, amelynek anyagát előadás formájában is bemutatta a Magyar Közgazdász Társulat munkacsoportja előtt. E tanulmányban nem kisebb jelenségre, mint, „a székelység közgazdasági és kulturális elmaradottságában és elhagyatottságában rejlő nemzeti veszedelemre" próbálja felhívni a közvélemény figyelmét. Dolgozatában szorgalmazza ennek mielőbbi megértését és különösen az annak megváltoztatása érdekében történő cselekvést. A székelyek kivándorlásának okait, a Románia felé zajló külön áramlatát próbálta megmagyarázni, a benne rejlő veszélyekre felhívni a figyelmet.

Barabás Endre *Az erdélyrészi népfajok birtokaránya* című tanulmányában a XIX. és XX. század fordulójának sajátos szempontból végzett helyzetelemzésével is megpróbálkozott. E munkáját 1905. december 14-én a Magyar Közgazdasági Társaság ülésén is felolvasta, és megjelentette a *Közgazdasági Szemle*ben. Úgy vélte, hogy azok a személyek és írások, amelyek Erdély nemzetiségi viszonyaival foglalkoztak, kizárólagosan politikai, szellemi és erkölcsi szempontokat figyelembe véve tették azt.

A *Megyei monográfiák* sorozatban megjelent tanulmányainak mintegy előzeteseként, 1904-ben, Barabás Endre *Székelykeresztúr közgazdasági leírása* címmel közölt szakszerű tanulmányt a Székelyföld akkori nagyközségéről. Amellett, hogy fő célja az említett település bemutatása volt, a szerző több vonatkozásban is szélesebb körben érvényes, illetve jellemző megállapításokat, esetenként következtetéseket rögzített. Barabás Endrének meghatározó hozzájárulása volt ahhoz a tudományos munkához, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia Nemzetgazdasági Bizottságának védnöksége alatt a Magyar Közgazdasági Társulat végzett a XIX. század utolsó és a XX. század első évtizedében. Mint ismeretes, ennek a munkának az eredménye a *Megyei monográfiák – Magyarország közgazdasági és közművelődési állapota* tanulmánykötet-sorozat megírása volt. Amint már említettük, Barabás Endre ezekből a munkákból hármat készített el, amelyek mai is értékes forrásirodalomnak számítanak az érdeklődők számára.

Igen sajnálatos és hosszú távra antiproduktív volt a közgazdasági szakírásunk történetében, hogy az első világháború békeszerződése következtében megszakad a szerves szervezeti kapcsolat a magyarországi és erdélyi magyar gazdasági társadalmak között. Mondhatni, hogy az 1989-es rendszerváltásig csak személyes kapcsolatokra szűkült az együttműködés.

1990 után a két társaság között rövidesen, megalakulásunkat követően létrejött példaértékű kapcsolat először a képzésre összpontosult. A piacgazdaság kérdései akkor távol álltak a legtöbb erdélyi közgazdásztól. A Magyar Közgazdasági Társaság (MKT) tagjai és a Budapesti Közgazdasági Egyetem (a továbbiakban: Bp. Közg. E.) előadói négyszer négy er-

délyi városban előadássorozatot tartottak 1990-ben; 1991-ben a Bp. Közg. E. gazdasági fórumot szervez Budapesten 60 erdélyi közgazdász számára; 1993-ban a Bp. Közg. E. és a Budapesti Bankártovábbképző 50 bankszakmás számára szervez szakmai felkészítőt; 1993–95-ben a Bp. Közg. E. négy féléves képzést szervezett 24 fiatal közgazdász számára, 1997-ben szintén a Bölöni F. S. Alapítvánnyal 36 fiatal számára héthetes képzést szervez Nagyváradon és Budapesten; Az utolsó 15 évben 10–11 erdélyi közgazdász minden MKT Vándorgyűlésen jelen lehetett; A debreczeni Ady Akadémiának a közgazdasági szekcióban 30–40 közgazdász és két–három előadó volt néhány évig az erdélyi résztvevője; Minden vándorgyűlésünkön magyarországi előadó-résztvevők voltak, többek között: Balázs Péter, Baráth Etele, Halm Tamás, Kádár Béla, Török Ádám, Kovács Álmos, Lörinczi Istvánfy Hajnal, Feccser Ildikó, Nárai László, Veres József, Bokros Lajos, Horváth Gula, Pitty Zoltán és sokan mások.

Érdemben a valódi felújított szerves kapcsolat ezzel a mai vándorgyűléssel kezdődött el. A mi célunk, mindannyiunk célja és hasznunk, hogy ezt a szerves kapcsolatot tovább bővítsük. A két ország között fejlődő gazdasági kapcsolatok is erre kötelezneknek. Olyan nagynevű cégek mellett, mint a MOL, OTP, Richter Gedeon stb., egyre bővül a magyar közép- és kisvállalatok és a magyar gazdasági szereplők száma. Mindez közös kötelezettséget ró mindkét magyar közgazdász társadalomra, nem beszélve a térség fejlesztésének közös érdekéről is.

Engedjék meg, hogy mint egyik alapító tagja, hat évig alelnöke, hat évig elnöke és jelenleg tiszteletbeli elnöke a Romániai Magyar Közgazdász Társaságunknak, Társaságunk nevében megköszönjem azoknak, akik ennek a szoros, eredményes együttműködésnek a megteremtésében cselekedtek. Ez alkalommal fel fogjuk kérni azon személyeket, akik sokat tettek a két társaság igen termékeny példaértékű együttműködéséért, hogy vállalják Társaságunk tiszteletbeli tagságát. Mi most Kádár Bélára, Halm Tamásra, Török Ádámra, Csikány Attilára, Csanádi Andrásra, Bokros Lajosra, Horváth Gyulára, Szász Tiborra gondoltunk, azonban bárkit örömmel fogadunk, aki úgy érzi, hogy ezt a szakmánkban rendkívül ritka teljesítményt építette.

Merészkedem a magam minőségében áldásomat adni a most már szervesen beindult kapcsolatunkra.

Irodalomjegyzék

Egyed Ákos: Magyar gazdasági gondolkodás Erdélyben a XIX században. In: *Az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás múltjából.* RMKT, Kolozsvár, 2001.

Csucsuja István: A közgazdaságtudomány fejlődése Erdélyben a XX. században. In: *Az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás múltjából.* RMKT, Kolozsvár, 2001.

Birtalan Ákos: Barabás Endre, a Székelyföld gazdasági érdekeinek képviselője. In: *Az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás múltjából.* RMKT, Kolozsvár, 2001.

Kovách Géza: Gávai Gál Jenő tudományos és pedagógiai munkássága. In: *Az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás múltjából.* RMKT, Kolozsvár, 2001.